

Nordic

COUNCIL OF MINISTERS

Eesti Humanitaarinstituut

**KESKKOOLI LÕPETAVATE NEIDUDE
KUI TULEVASTE TÖÖTSIJATE TEADLIKKUS
INIMKAUBITSEMISEST**

Raport

MARION PAJUMETS

Tallinn 2002

Sisukord

EESSÕNA	3
1. EESTI NEIUD KUI INIMKAUBITSEMISE RISKIRÜHM.....	3
2. UURIMUSE EESMÄRK JA MEETOD	4
3. SUHTUMINE VÄLISMAALE TÖÖLE MINEMISSE.....	5
4. TINGIMUSED, MIS MÄÄRAVAD SIHTKOHA VALIKU.....	7
4.1 <i>Sihtkoha keel</i>	7
4.2 <i>Sihtkoha kultuur</i>	8
4.3 <i>Tööluba</i>	9
5. TEADLIKKUS VÕIMALIKEST OHTUDEST	10
6. TEADLIKKUS VAJALIKEST TOIMINGUTEST ENNE VÄLISMAALE TÖÖLE MINEMIST	11
7. SUHESTUMINE RISKIGRUPIGA.....	13
8. NÄGEMUS MÕJUSAST PREVENTIIVSEST TEGEVUSEST	15
9. LÕPETUSEKS	17
KASUTATUD KIRJANDUS.....	19
MÄRKUSED.....	20

Eessõna

Aastas värvatakse töö- ja seksorjadeks üle 700 000 inimese üle maailma (U.S. Department of State 2001). Euroopa Liidu kõige tagasihoidlikumate hinnangute kohaselt kaubitsetakse aasta jooksul Kesk- ja Ida-Euroopast 120.000 naist ning last Lääne-Euroopasse (Lynggard 2002: 2).

Jagatud probleemi lahendamiseks algatati sellel aastal Põhja- ja Baltimaade naistega kaubitsemise vastane ühiskampaania, mida finantseerivad Põhjamaade Ministrite Nõukogu ning Põhjamaade valitsused. Iga kampaanias osaleva riigi tegevusplaan lähtub konkreetse riigi vajadustest. Eestis, kus inimkaubitsemise probleemi varem vaevu teadvustati, viiakse kampaania raames läbi mitu hetkeolukorda kaardistavat uurimust. Üks neist ongi käesolev keskkooli lõpetavate neidude, kui inimkaubitsemise riskigrupi teadlikkuse uurimus.

Uurimuse viisid läbi Eesti Humanitaarinstituudi sotsioloogid¹. Uurimusmaterjal koguti poolstruktureeritud rühmadiskussioonidega 2002 suvel.

Eestis avalikkuses ei ole neil teemadel veel piisavalt arutletud. Seetõttu on eestlaste - iseäranis eesti neidude - teadlikkuse tõstmine inimkaubitsemisest ühtmoodi raske ja oluline ülesanne.

1. Eesti neiud kui inimkaubitsemiseⁱⁱ riskirühm

Keskkooli lõpetavad noored naised on ühiskonna heaolu ning kestmise seisukohalt üliväärtuslik ressurss. Neilt oodatakse kiiret liitumist üha kokkukuivava tööjõulise elanikkonnaga - maksumaksjatega, kelle õlul on väetimate ühiskonnagruppide elatamine. Samas oodatakse noortelt naistelt rahvastiku taastootmist ning emaks saamist.

Ükskõik millisele elanikkonnagrupile pandava ootuse suurusega vastavuses peaks olema ühiskonna hool selle grupi liikmete käekäigu eest. Nii see aga kahjuks alati ei ole.

Võrreldes varasema perioodiga, on riikliku iseseisvuse aastatel eestlannade tööhõive määr oluliselt langenud (Vöörmann 2000: 46-47). Võrreldes aastaga 1992 on töötuse määr 15-24 aastaste inimeste hulgas kasvanud üle kahe korra, ulatudes juba kuuendikuni nimetatud grupis. Eriti keerulises seisus on äsja keskkooli või gümnaasiumi lõpetanud (eeskätt neis koolides ülekaalus olevad neiud), kel ei ole mingit kutsealast ettevalmistust (Vöörmann 2000: 49). Keskkooli lõpetavate tüdrukute jaoks on kõrgkooli minek iseenesestmõistetav samm; samas koondatakse riiklikku tellimust bakalaureuseõppele. Õppemaksud võivad aga lõigata väiksema sissetulekuga ühiskonnagrupidelt võimaluse jätkata haridusteed ning tõusta ühiskondlikus hierarhias. Lõpuks ei pruugi tööandjad olla kuigivõrd huvitatud noorte, sünnitusealiste naiste töölevõtmisest.

Keerulises olukorras vahendab meedia neidudele toimetulekuks näiliselt ahvatlevaid pakkumisi. Ajalehtedest võib iga päev leida uusi kuulutusi, kus lubatakse noortele

naistele hästitasuvaid töid välismaal, seejuures neilt erilisi ametioskusi nõudmata. Tööpakkumiste vastuvõtmist soosib Eesti viisavaba režiim Skandinaavia-, Schengeni- ja teistegi heaoluriikidega.

Maailma majanduse globaliseerumine on kasvatanud nii legaalset kui illegaalset riigipiiride ületamist, eriti vaesematest riikidest jõukamatesse (Miko: 2002). Eesti on üks neist riikidest, kus sotsiaalmajanduslikud hoovad suunavad noori kinni haarama rikkamate välisriikidest tulnud tööpakkumistest. Sellepärast on oluline, et noored teadvustaksid võimalikke ohte ning oskaksid vältida nendesse sattumist.

2. Uurimuse eesmärk ja meetod

Käesoleval projektil on kolm eesmärki. Esimene neist on uurida välja, kui teadlikud on keskkooli lõpetavad tüdrukud inimkaubitsemise olemasolust ning viisidest. Teades kui palju aimavad ohtudest tüdrukud, kes pole sattunud inimkaubanduse ohvriks, saab planeerida preventiivseid tegevusi. Teiseks eesmärgiks oli anda tüdrukutele ülevaadeⁱⁱⁱ riskidest ning nende vähendamise võimalustest. Projekti kolmas eesmärk oli selgitada välja tüdrukute arusaam meetoditest ning kanalitest, mille abil oleks võimalik jagada inimkaubitsemise alast teavet nii, et see tõepoolest noorteni jõuaks. Toetudes tüdrukute arutlustele on võimalik visandada Eesti preventiivne tegevusplaan.

Selle kvalitatiivse sotsioloogilise uurimuse käigus kogus uurimisrühm andmeid kolmekümne seitsmelt sellel aastal keskkooli lõpetavalt tüdrukult^{iv}. Valisime uurimismeetodiks poolstruktureeritud rühmadiskussiooni, et neid viibiks delikaatselt teemast rääkides endale harjumuslikus keskkonnas, sõprade ringis. Rühmadiskussioonidega andmete kogumise eelis on ka asjalolu, et uurijal ei lasu vastutus dialoogi jätkumise üle. Ta saab sekkuda arutlustesse minimaalselt, vaid uusi teemasid sisse juhatades; teemade sisese intrigeerimise ning arutelu suunamise võtavad rühmaliikmed enda peale. Valitud meetodi puhul hägustub individuaalintervjuudele omane selge rollijaotus, mis eristab intervjuueerijat ja respondenti. Rühmadiskussioonides tuleb hästi esile ka diskursus, mida uuritavad kasutavad teemast rääkides.

Uurimuse eesmärgiks oli koguda võimalikult rikkalikku informatsiooni. Seetõttu kuuluvad valimisse nii Eesti erinevates piirkondades asuvad kui ka erineva mainega keskkoolid. Erinevates keskkondades õppinud tüdrukutelt andmete saamiseks viidi uurimuse raames läbi kaheksa poolstruktureeritud rühmadiskussiooni. Neist neli toimusid Tallinnas, ülejäänud Narvas, Pärnus, Tartus ja Kuressaares. Uurimusse on kaasatud kuus eestikeelse õppetööga kooli kahekümne üheksa osalejaga ning kaks venekeelse õppetööga kooli, mida esindavad kaheksa neidu. Esindatud on üks eliitkool, üks halvamaineline kool, ning kuus tavakooli.

Rühmadiskussioonid toimusid käesoleva aasta juunis kui uuritavad ei olnud veel täiesti kindlad, kas nad lõpetasid keskkooli või kas nad astuvad kõrgkooli.

Hoolimata erinevate koolide nimedest tüdrukute lõputunnistustel, on nad loodetavasti kõik värskelt läbinud ühe suure elufaasi ning pole veel teise astunud. Nende ees seisab kiire valik - mida teha edasi?

3. Suhtumine välismaale tööle minemisse

Inimkaubitsemine on valdavalt seotud välismaale tööle siirdumisega. Välisriigis töötamine võib osutuda tüdrukutele positiivseks ja maailma avardavaks kogemuseks; samas on tegu esimese (kuigi mitte otsustava) sammuga ohu suunas. Sellepärast on vaja uurida, kuidas suhtuvad Eesti neid välismaale tööle minemisse.

Käesolevas uurimuses osalenud neidudest vaid väike osa välistas võimaluse, et nad võiksid välismaale tööle minna. Küllalt ootuspäraselt põhjendasid mitmed tüdrukud oma positiivset hoiakut võimalusega teenida heaoluriikides paremat palka kui Eestis.

Zhenja^v(TMHG): *Ma arvan, et võrreldes Eestiga makstakse seal rohkem. Välismaalastel on aga kasulikum võtta tööle välismaalasi, kuna siis peavad nad neile vähem maksma kui oma riigi kodanikele. Näiteks samas Soomes pole kasulik palgata soomlasi, kuna neile tuleb maksta rohkem kui meile. See on tulus, tuleb välja, nii neile kui meile.*

Sageli mainisid neid, et Eestis on raske tööd leida. Nende hinnangul ei soovi tööandjad palgata eelneva töökogemusega töötajaid. Diskussioonides tõdeti korduvalt, et tegu on kinnise ringiga - kui sul töökogemust ei ole, siis on seda ka väga raske muretseda.

Intervjueerija: *Millised on teie võimalused Eestist sobivat tööd leida?*

Rutt(TKG): *Väga väiksed, sest ega keegi ei taha võtta ilma kogemusteta, alati tahetakse võtta kogemusega. Aga kust sa võtad need kogemused kui sa pole ennem mitte kusagil käinud. Selles mõttes on raske, et kui vaadatakse CV-d, siis vaadatakse, kellel on kogemused ja hakatakse nende seast vaatama. Selles mõttes on raske.*

Mõned osalejad mainisid, et töö leidmise võimalused on iseäranis troostitud, kui kogemustepuudusele lisandub tõsiasi, et oled naine.

Lembi(TRG): *Mina olen kindel, et ei leiaks (tööd)^{vi}. Ma arvan, et Eestis on tüdrukutega hoopis teine asi kui meestega ja lisaks, alati tahetakse eelnevat töökogemust, aga kui keegi mind tööle ei võta, kust ma siis selle saan!*

Eesti uurijad on varemgi rõhutanud raskusi, mida naised kohtavad tööd otsides. Sotsioloog Leeni Hansson toonitab, et erinevad sugupooled toetuvad tööd otsides erinevatele sotsiaalsetele võrgustikele. Kui meeste võrgustikud sisaldavad enam pereväliseid kontakte: sõpru, samade harrastustega tegelejaid, ülikoolikaaslast, parteikaaslast jts, on naiste võrgustikud üldreeglina pere- ja sugulastekeskseid ega võimalda nii head juurdepääsu karjääri seisukohalt olulisele informatsioonile kui meeste mitmekesisema struktuuriga võrgustikud (Hansson 2000: 37).

Neidude sõnul nõuavad tööandjad potentsiaalsetelt töötajatelt lisaks töökogemusele ka kõrgharidust. Selgus, et valimisse kuulunud noorte seas on kõrgharidus normiks. Valdav enamik diskussioonides osalenutest soovis ülikooli astuda.

Samas ei olnud nii mõnigi keskkoolilõpetaja veel otsustanud, mis eriala ülikooli õppima minna. Selle elulise otsuse langetamise eel võivad nad vajada ajapikendust.

Järelemõtlemise aja sisustamiseks sobivad neidude sõnul hästi tasuvad aastased töötsad heaaluriikides.

Kerli(SÜG): *Ma ei tea (mida teha peale keskkooli lõppu). Veel pole midagi kindlat. Aga ülikooli ma see aasta lihtsalt ei taha minna, sest ma tõesti ei tea, mida ma tulevikus teha tahan, mis tööd ma üldse tahan ja mida ma õppida tahan. Sellepärast ma otsin mingi muu variandi.*

Intervjueerija: *Kui pakutakse välismaal tööd, on hea pakkumine, kas see võib olla 'muu variant'?*

Kerli(SÜG): *Jah, ma usun küll. Aga samas ma tean, et ma tahan kindlalt tagasi siia tulla ja ülikooli minna. Sest see, kui ma ka saan keskkooliharidusega mingi töö kusagilt, see pole ikkagi kindel, ikkagi peab mingi haridus olema, ma arvan.*

Väljatoodud mõttearenduses on näha, kuidas neiu jaoks on ülikooliharidus oluline eneseväärikuse osa. Ta käsitleb seda ka kui hädavajalikku tingimust töö leidmiseks ning säilitamiseks. Selline suhtumine oli omane paljudele rühmadiskussioonides osalenutele.

Iseäranis sageli mõtlesid neid välismaale tööle minemisele kui asendustegevusele juhul, kui ülikooli ei õnnestu sisse saada. Pärast aasta möödumist on neil plaanis eksameid korrata ja jälle kõrgkooli pürgida.

Liia(SÜG): *Ma teen ka sisseastumiseksamid mitmesse kooli. Ja kui ei saa, siis ka aastaks kuskile mujale. Ja siis võibolla järgmine aasta teen uuesti mõned eksamid. Ma asuks kuskile tööle võibolla millalgi.*

Tüüpiliseks põhjenduseks välismaale mineku kasuks oli võimalus omandada seal üks võõrkeel. Seejuures pidasid tüdrukud oluliseks mainida, et hariduse täiendamine kaalub üles raha teenimise.

Laura(TRK): *Et sa ei lähe ainult sinna tööd tegema... Ma arvan, et kui mina valiksin, siis ikka selle mõttega, et saab võimalikult rohkem juurde õppida, mitte ainult lapsi kantseldada või nõusid pesta või ükskõik mida. /---/ Ma isiklikult läheks võibolla Prantsusmaale või Itaaliasse just kultuuri ja keele ja üldse selle keskkonna pärast. Just lähekski sellel eesmärgil, et seda keelt õppima minna.*

Kui osalejad eesti õppekeelega keskkoolidest rõhutasid, et plaanivad välismaale minna ajutiselt, et seejärel tulla tagasi kõrgkooli, siis suurem osa vene õppekeelega koolide abituriente soovisid samuti kõrgharidust omandada, kuid nende jaoks ei olnud iseenesestmõistetav selleks Eestisse naasmine. Venekeelse keskkooliharidusega neid tahtsid kodust ning Eestist lihtsalt välja saada.

Marina(TMHG): *Mina mõtlesin tegelikult välismaale tööle minna ning siis mõne aja pärast seal õppima hakata.*

Intervjueerija: *Kus sa mõtlesid õppida?*

Marina(TMHG): *Ülikoolis. Kas Rootsis või Norras. /---/ Noh, esiteks Rootsi on kultuurikeskus. Seal on väga palju igasuguseid üritusi. See on ürituste keskus Skandinaavias. Ajalooline pool on huvitav ja ülikoolid. Üleüldse tahaks kodunt kaugemale. /---/ Lihtsalt tahan. Eesti ei ole ju veel piir.*

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et vaatamata diskussioonides osalejate erinevale taustale on enamus neist põhimõtteliselt avatud välismaalt tulevatele tööpakkumistele. Kõik vene õppekeelega kooli lõpetajad soovisid minna välisriikidesse tööle ning ootasid vaid head pakkumist. Mõned eestikeelse keskkooli omandanud tüdrukud välistasid selle võimaluse täielikult, kuid nad jäid suurde vähemusse. Rühm, mille liikmed olid kõige tõrksamad välisriikidesse tööle minemise suhtes, pärines valimi ainukesest halvamainelisest koolist. Tähelepanu väärib asjaolu, et enamikul nimetatud rühma kuulunud neidudest puudus ettekujutus ka sellest, mida nad keskkooli lõppedes Eestis edasi tahaksid või saaksid teha. Nad olid üsna nõrga eneseusu, tagasihoidlike ambitsioonidega ning üpris passiivsed neiud.

4. Tingimused, mis määravad sihtkoha valiku

Nagu selgus, on keskkooli lõpetanud tüdrukud põhimõtteliselt valmis kaalutlema välismaale tööleminekut. Järgnev küsimus on – mis tingimustel?

Suurim risk kaasneb tööle minemisega võõrasse keele- ja kultuurikeskkonda, eriti kui puudub tööloob. Diskussioonide käigus lasime osalejatel arutleda sihtkoha riigi keeleoskuse ja kultuuri tundmise vajalikkuse teemadel. Samuti uurisime, kui oluliseks peavad noored eestlannad tööloa hankimist. Neidude vastused aitavad välja selgitada, kui suurt turvalisust osatakse tööpakkumistelt nõuda.

4.1 Sihtkoha keel

Rühmadiskussioonidest selgus, et väikeste eranditega usaldavad valimisse kuulunud tüdrukud väga oma keelevalmist. Valdavalt on nad hea pakkumise korral valmis minema tööle riikidesse, mille keelt nad ei valda ning kus kohalikud ei räägi neile tuntud keeli. Tüdrukud loodavad optimistlikult, et keegi ikka alguses oskab nendega natukenegi inglise keeles rääkida. Nad usuvad, et kohalike kõrvalt saab kiiresti võõrkeele selgeks, eriti kui tagant tõukavad hädaolukord ning hea tahtmine.

Liia(SÜG): *Paari kuuga (saab võõrkeele selgeks). No oleneb keelest.*

Pirjo(SÜG): *Soome keele saaks ruttu selgeks näiteks.*

Liia(SÜG): *No hispaania keele ka, on ju neid seebikaid ikka vaadatud (kõigi naer)!*

Kati(PSHG): *Seda on uuritud, vahetusõpilased käivad kogu aeg siukestes kohtades, mille keelt nad absoluutselt ei tea. Oluline on see, et sul oleksid algteadmised inglise keeles, siis saad kuidagi ikkagi alguses hakkama. /---/ Selge on see, et sa õpid mingi esimese kuuga ära selle elementaarse suhtlemise ja see ei ole nagu nii suur probleem. Sa pead ise lihtsalt tahtma suhelda nendega.*

Liis(PSHG): *Piirsituatsioonis sa lihtsalt pead saama hakkama.*

Paljud valimisse kuulunud neiud heroiseerisid hädaolukordi. Pea ees tundmatusse vette viskamist, käsitlesid nad suurepärase väljakutsena, võimalusena end proovile panna ning veest välja ujuda. Kommunikatsiooniraskustesse suhtuti enamasti rõõmsalt kui žestikuleerimismängu, mis annab elule värvi.

Mimi(TRK): *Väga põnev tegelikult. Kindlasti läheks tegelikult (tööle riiki, mille keelt ei valda). Mingiks ajaks kindlasti. /---/ Lõunamaad on Eesti neidude jaoks veel mingi*

eriti eksootiline, mingi lähed ja shal-lal-laa! Või noh siuke ... Läheks küll. /---/ Ma olen Itaalias olnud ka kuu aega ja tegelikult keele omandab suht kiiresti. Seal elavad sellised inimesed ka, et hästi žestikuleerivad ja... Ma arvan, et sellega eriti probleeme ei oleks.

Vaid üksikud osalejad olid alalhoidlikumad ning vastandusid hasartsele enamikule. Nad pidasid kohaliku keele mitteoskamist paljude arusaamatuste ning valearusaamade allikaks ning ütlesid, et kui üldse kuhugi minna, siis riikidesse, kus kohalikud on harjunud suhtlema inglise keeles.

4.2 Sihtkoha kultuur

Tuleb märkida, et vähemalt poolte neidude jaoks oli iseenesestmõistetav, et töö otsimine piirdub Eestile omase lääne kultuuriruumiga. Veidi üllatavalt kuulusid sellesse suhteliselt vähe eksootikalembelisse rühma mitmed, kes tähtsustasid palga teenimise ees võimalust omandada võõras keel ja õppida tundma erinevaid kultuure.

Väga olulise määrajana kerkisid üles islamiusulised riigid. Mitmeid rühmadiskussioonides osalejaid tõmbavad ligi võõrad kultuurid ja eksootika, erandiks jäid Araabia maad. Selgus, et keskkooli lõpetavaid eestlannasid hirmutab ning peletab eemale arusaam seal valitsevatest soorollidest.

Rutt(TKG): Ma ei tea. Kui seal Idamaades on selline omanditunne ja võibolla ongi nii, et pärast see mees hakkab sind ära kasutama ja ei tea, kuidas neil seal need kumbed on. Seal võib olla mehel mitu naist. Ja kui tahad lahutada, siis kolm korda ütled, et ei taha seda naist ja kõik. Seal on nii nagu kunagi Eestiski oli, et mehed on need, kes valitsevad ja naised on need kodused ja kasvatavad lapsi.

Viimases lõigus on esindatud teisteski rühmadiskussioonides tähelepanu äratanud nüanss. Valides erinevatest riikidest tehtud tööpakkumiste vahel võivad tüdrukutel kippuda segi minema välismaale töölemineks ja välismaale mehelemineks. Pole võimatu, et võõrasse keskkonda tööle asumine on nii mõnelegi neiule vaid miinimumprogramm, mis varjab maksimumprogrammi – mehe leidmist.

Teiseks põhjuseks, mille pärast mõnedki valimisse kuulunud neiud hoiduvad islamiusulistesse riikidesse tööle minemast, võib olla et neid maid ei tajuta turva- ning heaoluühiskondadena. Heaoluühiskonna klišeeline kujutus piirdub Euroopa, Põhja-Ameerika ning Austraaliaga. Araabia maad jäävad sellest välja, olgugi et elatustase neis võib ületada sama näitajat näiteks Hispaanias.

Lisaks osalejatele, kes mingil juhul araabia riikidesse tööle ei lähe, leidis valimis tüdrukuid, kes läheksid sinna tingimusel, et on kontrollinud tulevase töökoha usaldusväärsust.

Piia(TRK): Ma arvan, et noored, nagu enamus, tahavad midagi uut ja huvitavat. Millal siis minna kui mitte noorena, praegu oled tahtmist täis ja julgust täis.

Intervjueerija: Sina läheksid siis islamimaailma?

Piia(TRK): Ma ei tea, ma ei ole nüüd päris kindel. Ma enim ikka põhjalikult uuriks mis mind ootab ja kuhu ma ikka lähen.

Uurimuses osales ka neidusid, kes läheks ükskõik kuhu ning kes ei seadnud tingimuseks mitte niivõrd turvalisust, kui kõrget palka.

Intervjueerija: *Kas läheksite näiteks Araabiamaadesse?*

Teele(TÜG): *Võibolla, oleneb kõik pakkumisest.*

Intervjueerija: *Kui palju nad peaksid sulle pakkuma eesti rahas, et sa läheks?*

Teele(TÜG): *20-30 tonni kuus.*

Võimalik, et kui tüdrukud näevad numbrit 30 000 EEK, hindavad nad selle väärtust Eesti, mitte sihtkohariigi kontekstis. Isegi, kui nimetatud palka saadakse koristamise eest, võib see tüdrukutele seonduda pigem staatuse tõusu kui langusega. Põhjuseks tõsiasi, et Eestis tähendab 30 000 krooni kuus kõrget palka.

Lõpuks kuulus valimisse paar Ida-Virumaa neidu, kes ei esitanud tulevase töökohariigi mõtteviiside ja normide osas üldse omapoolseid nõudmisi ning väitsid, et nõustuksid iga pakkumisega. Järgnevaski dialoogis tõuseb esile venekeelse haridusega tüdrukute soov jätta Eesti võimalikult ruttu seljataha.

Intervjueerija: *Kas oleksite hea pakkumise korral valmis minema maale, mille kultuuri ja kombeid te ei tunne?*

Olga(NKK): *Mina läheksin ükskõik kuhu.*

Nina(NKK): *Mina läheksin.*

4.3 Tööluba

Üks välisriigis töötamise turvalisuse vältimatu osa on tööloa olemasolu. Illegaalselt töötavad inimesed sõltuvad täielikult tööandja lubadustest ning ausameelsusest, seadus neid ei kaitse.

Umbes pooled rühmadiskussioonides osalenutest arvasid, et kui neile pakutaks "unelmate tööd" siis võtaks nad selle vastu ka tööloata, eriti kui tuttavad juba ees on ja seda töö-otsa soovitavad.

Paljud neid pidasid tööluba vähem oluliseks, kui töötada välisriigis lühikest aega.

Mimi(TRK): *Samas see kindlasti oleneb ka sellest, kui kauaks sind tööle kutsutakse. Kui on mingi pooleks aastaks, ... miks siis ei. Aga kui on plaanis ikkagi pikemaks ajaks sinna jääda, siis on ikkagi vajalik ametlik käik.*

Pooled uurimuses osalenud keskkoolilõpetajatest keeldusid asumast välismaale tööle tööloata. Tüdrukud mõtlesid enesekasule pikemas perspektiivis. Leiti, et kuna seadusvõimudele vahelejäämisega võib kaasneda edasine riiki sisenemise keeld, on risk liiga suur. Tüdrukud soovisid säilitada tulevikuks võimalust seal riigis viibida kas töövõtjana või siis turistina.

Käti(TRG): *Mina arvan küll, et ma ei läheks. Siis võib tekkida see, et mind sinna riiki enam ei lasta ja võibolla pärast, kunagi hiljem, tekib mingi võimalus sinna kasvõi niisamagi reisida – miks seda võimalus ära rikkuda?*

Teine argument ebaseaduslikult välismaal töötamise vastu tulenes teadmisest, et tööandja ta võib illegaalseid palgalisi karistamatult petta ning tehtud töö eest ei pruugigi palka kätte saada.

Natasha(NKK): *Ma tean, et selle turismiviisaga pead ju sa ise seal endale tööd otsima. Sa võid seal oma aja ära töötada, kui aga hakkad koju sõitma, siis sulle ei maksta raha ära, kuna ametlikult pole sind tööle võetud. Pole mingit lepingut ega midagi.*

Paar neidu lähtusid eetilistest kaalutlustest keeldudes tööloata välisriigis töötamisest.

Laura(TRK): *Mina ei läheks küll. Seepärast, et minu tuttaval ja sõpradel ja perekonnal on olnud nii palju probleeme, et ei taheta viisast anda ja mille pärast, ainult selle pärast, et mingid.... ei taha makse maksta ja hiilivad maksude maksmisest kõrvale. Samas see on meelitatav tõesti, et saad palju raha ja lal-lal-laa ja ikkagi USA ja... /---/ Ma arvan, et see oleneb kõige rohkem enda eetikast, sellest, kas nad mõtlevad ainult endale või ei (naer).*

5. Teadlikkus võimalikest ohtudest

Inimkaubitsemine on mitmetahuline inimõigusi rikkuv kuritegevuse liik. Selle eesmärgiks võib olla töö- või seksiorjade, ka organidoonorite leidmine. Inimkaubitsemise ohvrid kohtavad erineva raskusastmega füüsilist ning psühholoogilist vägivalda. Sageli piiratakse nende liikumisvabadust, neid jäetakse ilma teenitud palgast, neid võidakse nakatada sugulisel teel levivatesse haigustesse või muuta alkohoolikuteks ja narkosõltlasteks.

Võimalikest riskidest rääkides mainiti kõigis rühmades tööorjusesse sattumist. Osalejad rääkisid juhtumitest oma tutvusringkonnas, kus töö osutus tüdrukule ülejõukäivaks ning ta oli lihtsalt sunnitud teenistusest loobuma. Samuti kardeti sattumist "hullude inimeste" majja, kes süüdistavad teenijaid ning lapsehoidjaid asjade kadumises. Teati juhuseid, kus tuttavad olid teinud tööd, kuid jäänud palgata.

Nina(NKK): *Minu tuttav käis ka Inglismaal. Ta sattus sellise peremehe juurde, kes tema sõnul neid seal lihtsalt ekspluateeris. Raha üldse ei maksnud. Nad sõitsid tema juurest ära. Neil oli tööviisa ja kõik, kuid nad sõitsid sealt kohast ikkagi ära. Sõitsid Prantsusmaale, kus leidsid tööd hotellis koristajatena. Teenisid raha, kuid läks jah niimoodi. Väga palju sõltub sellest, milline on peremees. Isegi samas farmis. Milline peremees satub...*

Ligikaudu sama sageli kui tööorjaks sattumisest rääkisid neid seksiorjusesse sattumisest.

Teele, Anni, Berit(TÜG): *Prostituudiks võib sattuda.*

Berit(TÜG): *Mingi lapsehoidjaks lähed ja...*

Anni(TÜG): *Pärast on nii, et lähed sinna ja tagasi üldse ei saa.*

Berit(TÜG): *Pärast firma hakkabki sulle mingit sellist asja tegema, et ei lasta sind üldse tagasi. Seal on siuke asi ka, et ega sind eriti keegi ei kaitse, eriti kui sa seal illegaalselt oled. Kui nad teevad sulle seal midagi, siis sa pead neile alluma ka.*

Anni(TÜG): *Sa oled seal nagu tühi koht.*

Berit(TÜG): *Igaühe tõmmata-tõugata, kui nad ainult tahavad*

Lembi(TRG): *No viimasel ajal on ju need kampaaniad, et püütakse selgitustööd teha. Hästi paljud noored, ma tean küll, on prostituutideks sattunud./---/. Seal võib kasvõi sellise haiguse külge saada, mis võtab tükiks ajaks eluisu ära. Ja narkomaaniks võib ka vabalt saada. Kui on mingi halb koht, siis võib kõike juhtuda. Kõige hullem on vist see kui midagi sellist juhtub, et kodumaale enam kunagi tagasi ei saa või tuttavad ja keegi ei tea, kus sa oled, kui täiest maailmast ära eraldatakse sind kuskile maakohta ja tehakse sinuga katseid kasvõi või võetakse organidoonoriks või ma ei kujuta ette...Päris hulle asju tehakse, neid ei kujutagi ette, mõtled, et nii turvaline on, aga tegelikult ei ole.*

Ida-Virumaa ning Pärnu tüdrukud teadsid, et inimkaubitsejate ohvriks langeda võib ka sõites ühest Eesti piirkonnast teise, selleks ei pea riigipiire ületama.

Olga(NKK): *Ma tean, et Tallinnas tehakse niimoodi(pass võetakse ära). /---/ Üks tuttav tüdruk käis külas paar aastat tagasi. Ta tantsib striptiisi ning suhtleb paljude inimestega. Ta räägib, et tulevad... Näiteks antakse kuulutus, et otsitakse tüdrukuid, kes teeks erootilist massaaži. Nemad tulevad, teevad tööd. Siis küsitakse nende käest dokumente. Võetakse need sealsamas Tallinnas ära ning nad on lihtsalt sunnitud töötama prostituutidena. Tegema igasugust massaaži ning töötama prostituutidena, kuna valikut ei ole. Isegi Eestis võetakse nii passid ära.*

Kati(PSHG): *Neid on väga palju. Sidumisvahendeid on väga erinevaid, miks nad üldse sellega tegelevad, pidevalt Tallinnassegi tuuakse neid koolitüdrukuid.*

Siiri(PSHG): *Kuule, Pärnussegi tuuakse.*

Kati(PSHG): *No igale poole. Ja nad on sundolukorras, neil ei ole kuhugi minna ja tuttavaid ka ei ole, ja tahaks oma doosi (narkootikumi) ka homseks kätte saada.*

Pille(PSHG): *Alles siin oli see jutt nende Lääne-Viru ja Ida-Viru tüdrukutega, ah, me tulime randa.*

Siiri(PSHG): *Kortereid üüritakse suveks noortele neiudele hoopis rohkem välja, no mis see siis on!?*

Eelnenud näites pole tegu mitte päritoluriigi ja sihtriigiga, mis on tavalised inimkaubitsemise alases terminoloogias, vaid päritolulinna ning sihtlinnaga, mis pealegi mahuvad ühte geograafiliselt tillukesse riiki.

6. Teadlikkus vajalikest toimingutest enne välismaale tööle minemist

Turvaliselt välismaale tööle minemisele peab eelnema üksikasjalik eeltöö Eestis. Oluline on uurida, kas tööd pakkuv firma tegutseb ikka ametlikult, sõlmida üksikasjalik tööleping, taotleda tööloa, võtta kaasa notariaalselt kinnitatud passikoopia, koduriigi konsulaadi andmed, piisav rahasumma Eesti naasmiseks ja muudki.

Uurisime diskussioonide käigus, mida neidude arvates tuleks teha enne välismaale sõitmist ning seal tööleasumist.

Riskidest teadlikumad tüdrukud oskasid nimetada mitmeid turvalisuse kindlustamise meetodeid, kuid osalejad, kel polnud suuremat aimu ohtudest, ei olnud kuulnud ka turvalisuse tagamise võimalustest. Kahjuks ei hakanud esimesed valimis domineerima.

Umbes kolmandik eestikeelse keskkooliga neidudest ei olnud varem mõelnud eeltööle enne Eestist lahkumist. Mõned ei avanudki selle küsimuse ajal suud ning üks seegi ole informatsioon nende teadlikkuse kohta. Enamasti teadsid ka teadlikumad turvalisuse tagamise võimalusi üsna lünklikult. Sageli olid nad vilksamisi näinud või kuulnud meedias kajastatud inimkaubitsemise juhtumeid.

Nagu eelnevalt mainitud, usaldavad keskkooli lõpetanud tüdrukud kõige rohkem tuttavate soovitusi. Tuttavate positiivne hinnang esines valimis lausa turvagarantiina.

Zhenja(TMHG): *Kui rääkida välismaale tööle minekust, siis kohe peale kuulutuse lugemist uuriksin ma tuttavate käest, kas äkki keegi neist on seal käinud või teab midagi. Vaevalt, et ma lähen sellisesse kohta, kus keegi pole olnud ja millest keegi midagi ei tea. Mulle ei meeldi nii riskida. See on liiga suur risk.*

Küllalt sageli usaldati vajalikud ettevalmistused *au pair* firmale.

Intervjueerija: *Te teate, mida tuleks teha enne välismaale sõitmist ja seal tööle hakkamist?*

Olga(NKK): *Selle kõik teeb firma ära. Maksad raha ning firma teeb kõik ära. Absoluutselt kõik. Ta leiab sulle töökoha ja elamispinna.*

Nina(NKK): *Tööviisa vormistab.*

Olga(NKK): *Sõidutab su kohale.*

Intervjueerija: *Kui te otsustate välismaale minna, siis firma kaudu?*

Olga, Nina, Natasha, Vera(NKK): *Jah.*

Intervjueerija: *Nii et ise te nii väga täpselt seda teadma ei pea?*

Olga, Nina, Natasha, Vera(NKK): *Jah.*

Kolmandik rühmadiskussioonides osalenutest oli üsna täpselt meelde jätnud varem meediast kuulnud nõuandeid.

Lembi(TRG): *Kõigepealt tuleks veenduda, et see koht, kuhu ma tahan minna, et see oleks ikka korralik, et mind ei smugeldataks sinna maale sisse. Tuleb küsida nende käest, kes on käinud, et kuidas neile meeldis ja mida nemad teeksid. Et kui neil midagi halvasti läks, et ma siis saaksin seda vältida. Kindlasti tuleks, ma ei tea... mingitest kontoritest uurida, mida peaks tegema, mingid süstid või siis et kui juhtub midagi, et minu vanemad või keegi saaks tulla mind päästma, passi koopiad kindlasti tuleks siia ka jätta.*

Veel vajab mainimist, et teadmised vajalikest protseduuridest olid venekeelse õppekeelega keskkoolide lõpetajate hulgas ühtlasemalt jaotunud kui Eesti õppekeelega keskkooli lõpetajate hulgas. Kui viimaste seas leidis nii üksikuid väga

teadlikke kui ka neid, kes kuulsid esimest korda sõna 'inimkaubitsemine', siis kõik valimi venekeelse haridusega tüdrukud olid varem ohtudele mõelnud. Võibolla kõige informeeritumad olidki venekeelse õppetööga keskkoolide abiturientid. Seejuures väärivad tähelepanu asjaolu, et nad olid lisainformatsiooni üle ka kõige õnnelikumad. Ilmselt on nende tüdrukute jaoks välisriiki tööle minemine üsnagi päevakajaline teema, mida on omavahel korduvalt arutatud.

Marina(TMHG): *Kui näiteks sõita firma kaudu lapsehoidjaks, siis tuleb esiteks küsida, kas neil selles riigis on oma esindus. Kohe alguses tuleb kindlustada taganemisteed. See on iseenesest mõistetav.*

Zhenja(TMHG): *Tuleb kontrollida, kuivõrd seaduslikud on need inimesed, kes pakuvad sulle kuhugi sõita. Tuleb kontrollida, kui legaalne see firma tegelikult on. Millised on garantiid, et sa ikka saad probleemideta tagasi tulla ning ei jää sinna terveks eluks. Kuskilt, ma ei mäleta kust, olen ma lugenud, et ärge sõitke välismaale kontrollimata kõike.*

7. Suhestumine riskigrupiga

Et inimene oskaks ohu suhtes valvel olla ning vajaduse korral end kaitsta, on vaja, et ta näeks endas potentsiaalset ohvrit. Näited tuttavate ja tuttavate-tuttavate ebaõnnestumistest tekitavad tunde, et end tuleb kaitsta. Samas on aga väga inimlik, et juhtunud õnnetusi ning pettasaamisi püütakse maha vaikida ja "reklaamitakse" pigem kordaminekuid. Nii on ootuspärane, kui ühiskonnas levib arusaam, et jubedad asjad nagu näiteks prostituudiks sattumine ähvardavad üksnes iseäranis hoolimatuid või harimatuid ega puuduta "normaalseid" inimesi. Selline kindlustunne laseb küll rahunud magada, kuid ei kaitse ohtude eest. Pigem muudab üleolev suhtumine inimese haavatavaks. Kui ohvritesse kerge põlgusega suhtuma harjunud neiu satub vastu oma ootusi välisriigis probleemidesse, võib valehäbi takistada teda abi otsimast.

Suur osa valimi eestikeelse keskkooli haridusega neidudest leidsidki, et inimkaubitsemine on võõras mure. Kohati seda "võõrast" koguni halvustati.

Mimi(TRK): *Samas, need, kes ikka lasevad end niimoodi alt tõmmata, need, kes kuhugi ma ei tea, litsimajja viiakse... ma kahtlen nende IQ-s või ma ei tea milles. Mina küll läheks suht kindla peale ikkagi välja. Mind ei saaks küll niimoodi alt tõmmata, täiesti kindel.*

Siin kordub aasta varem Rahvusvahelise Migratsiooni Organisatsiooni poolt tellitud ning Turu-uuringute poolt läbiviidud kvantitatiivse uurimuse üks tulemus. Kui 2001 septembris küsiti eestlastelt: "Kes on süüdi selles et tüdrukuid/naisi kaubitsetakse välismaale prostitutsiooni eesmärgil?" nõustus 36,7% respondentidest väitega: "Süüdi on tüdrukud/naised ise, sest nad usaldavad liialt igaüht"(Gaidys 2002:16).

Võimalik, et eestlannasid muudab prostituutide suhtes üleolevaks tavakujutus prostituudist kui venekeelsest tüdrukust, kes on piisavalt laisk, et pole viitsinud eesti keelt ära õppida. Eestlased ei pruugi osata kaasmaalasi selles olukorras ette kujutada.

Nii mõnedki uurimuses osalejad ei leidnud, et prostituudid oleks ohvrid või kuigivõrd õnnetus inimesed. Neiud rõhutasid prostituutide head ja suhteliselt kergest teenistust.

Liis(PSHG): (Prostituudid mõtlevad) Et miks ma peaksin süüa tegema ja oma käsi rikkuma iga päev, kui ma saan 20 mindi eest viis korda niipalju.

Kati(PSHG): Lihtne on ikkagi raha teenida (prostituudina) kui sa oled juba nii kaugele jõudnud, et see ei tekita sinus enam psühholoogilist tõrget. Et kui sellest piirist üle saada, siis papp lihtsalt tuleb ja päris palju teenid ka. Prostituudid on ju ise sellest rääkinud, kuidas asi käib.

Ka Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni poolt Balti riikides läbi viidud inimkaubitsemisealased uurimused kinnitavad, et eestlased näevad sageli prostitutsioonis tasuvat tööd, mis põhineb töövõtja suhtelisel sõltumatusel tööandjast, töövõtja vabal tahtel ning töö sisu adekvaatsel hindamisel. Uurimuse käigus selgus, et valdavalt suhtutakse nii eestlannade kui välismaalaste prostituudina töötamise Eestis kui ka Eesti elanike prostitueerimisse välisriikides kui töö tegemisse. Samuti tuli välja, et eestlastele on omane käsitleda inimkaubitsemist ning prostitutsiooni üksteisest sõltumatute nähtustena (Okolski 2002: 27).

Käesoleva uurimuse valimis oli üsna tüüpiline enda välja arvamine riskirühmast ning seda sõltumata tüdrukute sotsiaalsest taustast. Isegi mitmed tavakeskkoolide tüdrukud leidsid, et inimkaubitsemise oht jääb nende ringkonnale kaugeks ning puudutab kehvematest oludest tüdruke. Enamasti mainiti potentsiaalsete ohvritena Ida-Virumaa ning maakotade neidusid.

Diskussioonides osalejad, kes tundsid, et nad ei ole ohvrikslangemise eest kaitstud jäid vähemusse.

Kerli(SÜG): Mina olen sellest tõesti väga vähe kuulnud. Ma dokfilme või selliseid eriti ei vaata, ajalehti ma ei loe ja tuttavaid ei ole selliseid, kes oleks käinud välismaal. Ma väga vähe tegelikult tean. Võibolla ma olekski läinud niimoodi.

Olga(NKK): Näiteks mina ei teadnud, et kuhugi tööle sõites tuleb võtta kaasa notariaalselt kinnitatud passi koopias. Nüüd ma tean seda. Hakkan kindlasti vanematele iga päev helistama. Kui ma poleks seda(IOM infovoldikut "Ära usalda kergest teenistust välismaal") lugenud, siis ma kindlasti ei teeks koopiat passist ja ei jätkaks seda kindlasse kohta. Ma ei teadnud seda ja poleks seda teinud. See on väga tähtis info.

Neiud, kes nägid endas potentsiaalseid ohvreid, sidusid inimkaubitsemist prostitutsiooniga ning suhtusid sellevõrra mõistvamalt ka prostituutidesse. Nad pidasid prostitutsiooniga tegelemise peamiseks põhjuseks sundolukorda ega jaganud seisukohta, et tegu on kergeusklike ja luksusejanuliste lollikestega, kes ei hooli oma tulevikust. Vastuseks küsimusele: Miks tegelevad mõned naised prostitutsiooniga? oletasid nad, et prostituudid on negatiivsete olude ohvrid.

Zhenja(TMHG): Võib-olla on nad sellises perekonnas üles kasvanud, et pole üldse raha ja vanemad saavad raha teenima. Umbes, et ta tooks neile ükskõik kust raha. Nad ei hooli, kuidas ta seda teenib. Peamine, et midagi koju tooks. Palun, see on üks situatsioon. Võib aga olla, et ta elab üldse vanemateta. Ei jää lihtsalt midagi muud

üle. Ma arvan, et tegelikult neid pole nii palju. Pigem siiski 70%. Samuti arvan ma, et välismaale läheb enamus alguses töötama ikka tantsijannadena baaridesse. Peale seda saadakse juba prostituutideks. Alustatakse tantsudega ja siis...

Natasha(NKK): Ma vaatasin üks kord saadet, milles juba vanem naine pidi tegelema prostitutsiooniga, kuna tal oli haige laps ja teisel viisil ta raha ei saanud. Ta oli sunnitud sellega tegelema. /---/ Kui oleks selline olukord, siis ma teeksin vist ise ka nii. /---/ Lapse nimel, mitte enda ülalpidamiseks või rikastumiseks. Mitte et endale selle raha eest rohkem hilpe osta.

Pille(PSHG): Mul oli üks tuttav, kes mõnda aega teenis sellega raha, et ära elatada ennast ja oma last ja ta läks ka ainult materiaalsetel põhjustel. /---/ Ta sinna päris suurde ärisse ei trüginud, ta oli siin samas Pärnus. Aga praegu on ta õnnelik pereinimene. Kui töökoha variant tekkis, siis valis selle.

8. Nägemus mõjusast preventiivsest tegevusest

Vähemus rühmadiskussioonides osalenutest tundsid tõsist huvi preventiivse teabe järele. Eriti just Narva tüdrukud tänasid korduvalt intervjuu lõpuosas jagatud infovoldikute üle ning kinnitasid, et loevad seda kindlasti mitu korda. Tegu oli neidudega, kes tunnevad, et kuuluvad riskigrupi.

Siiski, suurema osa uurimuses osalenute teavitamiseks ei piisa brošüüride jagamisest.

Rutt(TKG): Isegi kui on see kampaania ja sulle antakse see leht (infovoldik), sa ei pruugi isegi seda läbi lugeda. Mõtled, et sind ei puuduta see niikuinii ja paned kõrvale.

Intervjueerija: OK. Voldik ei sobi, mis oleks parem variant?

Saale(TKG): Kogemus (naer).

Rutt(TKG): Võibolla see ka, kui tänaval näidata mingisuguseid..., kes lähevad sinna. Näidata, kuidas nad seisavad seal ja tänavatel käivad ringi, mingid hullud riided seljas. Ja sa näed, milline elu see neil on, et pole üldse nii ilus. /---/ Kogemust on vaja. See voldik, sa lihtsalt loed ja see ei pruugigi sulle meelde jääda. Aga kui sa näed...

Intervjueerija: Kas võiks olla ka mõni dokumentaalfilm?

Leane(TKG): Jah.

Rutt(TKG): Ma arvan ikkagi, et kõige rohkem mõjub see, kui sul on endal mingi tuttavaga midagi juhtunud. Isegi kui sa näed filmi, see ununeb ära, sa ei mõtle ju selle peale, sa ei mõtle ju halbade asjade peale.

Kui noortel endil puudub huvi, tuleb huvi võita. Vaja on leida informatsiooni söödavaks muutmise strateegiad. Ka ülal väljatoodud dialoogist selgub, et noorte tähelepanu võitmiseks on vaja pakkuda teravaid elamusi. Ainult nii võidab konkurents märulifilmide ja kaasaegse infomüraga.

Et teavet jagada võimalikult atraktiivsel kujul, tuleks vältida kirjalikku teksti, mille jälgimine nõuab rohkem energiat kui kõne jälgimine. Hea oleks, kui rääkimisele lisanduks visuaalne emotsioon. Optimaalse variandina tõusis diskussioonides esile dokumentaalfilm.

Tõhusaks teabe jagamise viisiks peeti ka loenguid ning *workshop*'e. Tingimuseks seadsid neid, et neid viisid läbi väljastpoolt kooli tulnud noored spetsialistid. Eelistati, et info seisneks konkreetsetes faktides ja näidetes, ning et seda jagaksid kas siis endised ohvrid või spetsialistid, kes on töötanud ohvrite või politsei jõududega.

Siin on otstarbekas eristada teavitamise kaht tasandit. Esimene neist hõlmab neidude teavitamist sellest, millised ohud on olemas välisriiki tööle minnes. Eesmärgiks on, et noored hakkaksid identifitseerima end riskirühmaga. Teavitamise teine tasand seisneb juba ohtudest informeeritud neidudele konkreetsete tegutsemisjuhendite jagamises. Nagu varem mainitud, on valimi venekeelsed keskkoolid lõpetanud neid ja ka mõned eesti keeles hariduse omandanud neid iseseisvalt läbinud esimese tasandi. Neile tuleb lihtsalt jagada konkreetseid juhendeid, mida saab ka teha infovoldikutes. Enamikule vestlusrühmades osalenud neidudele tuleb alles hakata selgitama, et inimkaubitsemine ei ole võõras probleem. Selleks sobivad dokumentaalfilmid, loengud ja *workshop*'id. Kui esimene faas on õnnestunud, tekib neidudel ka huvi infovoldikute vastu, mis peavad olema kättesaadavad.

Lisaks tõhusate teabekanalite väljaselgitamisele uurisime tüdrukute arvamust selle kohta, kas inimkaubitsemise alast informatsiooni tuleks jagada ka noormeestele. Vastused olid küllalt sageli kõhklevad. Põhjuseks näisid olevat tüdrukute traditsiooniliselt jäigad arusaamad soorollidest.

Kui näiteks paindlikke soorolle kultiveerivas Rootsis käsitletakse prostituute ohvritena ning nende kliente kurjategijatena, siis nii mõnedki sel aastal keskkooli lõpetanud eestlannad peavad rääpaseks ennast müüvat naist ja tunnevad mõistvust naiste klientide suhtes.

Selline poolik sallivus näib põhinevat arusaamal, et prostitutsioon on küll röve, kuid see on normaalne ning paratamatu, et mehed peavad oma rahulduse saama. Märkimisväärne on aga asjaolu, et mitmed neid asuvad "paratamatuse" ja vastassoo poolele. Sellest "paratamatusest" lähtudes pooldatakse ka prostitutsiooni legaliseerimist.

Intervjueerija: *Äkki peaks poistele ka sellest rääkima, sest nemad on ju potentsiaalsed prostituutide kasutajad?*

Rutt(TKG): *Nad peavad ju ka kuskilt saama, mitte keegi ei anna ju neile muidu (naer).*

Intervjueerija: *Kas sellest peaks tüdrukutele ja tulevastele isadele ja vendadele ja poistele koos rääkima sellest koolis või eraldi?*

Pille(PSHG): *See on ülitähtis, sest mehed on ju need, kes tegelevad inimkaubandusega, ostmisega. Aga samas mul ei oleks midagi selle vastu, kui prostitutsioon oleks riiklikult kontrollitud, sest et on mehi, kes ei saa oma naiselt rahuldust. Aga meeste teadlikkus on oluline, kui nad osalevad prostitutsioonis, siis nad osalevad ju ka mingil määral inimkaubanduses.*

Liis(PSHG): *Mitte mingil määral, vaid otseselt.*

Pille(PSHG): *Mingil määral ikkagi.*

Intervjueerija: *Miks mingil määral?*

Kati(PSHG): *Sest et nad ei müü seda inimest kuhugi välismaale.*

Ülal väljatoodud Pärnu tüdrukute dialoog iseloomustab valimis üsna levinud segadust kliendi rollist inimkaubanduses. Selles on neid ühel meelel, et nii prostituut kui kupeldaja tegelevad millegi inetu ning keelatuga, selles osas, kas ka prostituudi klient on süüdi, esines vastakaid arusaamu.

Teadlikkus inimkaubitsejate ohvriks sattumise ohust ei pruugi muuta kõiki tüdrukeid välisriikidest tööd otsides ettevaatlikeks. Sellisel pessimistlikul seisukohal olid vene õppekeelega Mustamäe Humanitaargümnaasiumi lõpetajad. Nad andsid mõista, et on tüdrukeid, kes sõidavad välismaale tööle, aimates et neist saavad prostituudid. Mustamäe neid leidsid, et sellised tüdrukud on oma otsuse teinud ning neid ei mõjuta enam mingisugune hoiatamine või manitsemine.

Julia(TMHG): *Paljud tüdrukud selle pärast (prostituudina töötama) sinna sõidavadki. Võib-olla mitte teadlikult. Tööd neil veel ei ole, aga sõidavad siiski.*

Stella(TMHG): *Paljud sõidavad teades, mis neid seal ees ootab, mida nad tegema peavad, kuid sõidavad siiski.*

Võimalik, et tüdrukud kaaluksid oma valikuid kauem, kui neile jagataks infot jõhkruste ning vägivalla kohta, mis moodustab paljude prostituutide jaoks igapäevase elu osa. Preventiivseid tegevusi planeerides tuleb hoolikalt läbi mõelda, kuidas jõuda selle grupini.

9. Lõpetuseks

Raporti esimeses pooles selgus, et enamuse valimisse kuulunud neidudest on põhimõtteliselt valmis välisriikidesse tööle minema. Kaugelt vähem oli aga neid, kes leidsid, et kuuluvad riskigruppi. Tegu on ohtliku suhtega. Ohtudesse üleolevalt suhtuvad noored naised ei oska teha eeltööd enne kodumaalt võõrasse keskkonda lahkumist. Ometi tuleks seda teha just Eestis, sest hiljem võib osutuda liiga hiljaks.

Antud uurimusmaterjali puhul ei saagi välja tuua konkreetset gruppi, mis oleks teistest selgelt ohtudele avatum. Erinevatest keskkondadest pärit tüdrukud on inimkaubitsejate poolt haavatavad erinevatel põhjustel.

Ida-Virumaa neid teavad küll kõik inimkaubitsemisest, saavad aru, et kuuluvad riskigruppi ning proovivad end ka sellevõrra kaitsta, kuid võrreldes eestikeelse keskkooli lõpetanud tüdrukute ning ka Tallinnas venekeelse keskkooli lõpetanud neidudega, on neil Eestist iseäranis raske tööd leida. Majanduslik kitsikus ning elatumisväljavaadete puudumine võib suunata neid välismaalt tööd otsima. Vene emakeelega neid tahtsid Eestist lahkuda esimesel sobival võimalusel. Vene keelsete rühmadiskussioonide käigus võis õhus tunda oletust - ega seal hullem ikka ei saa olla kui Eestis. Seega on muulastena Eestis elavad neid võrreldes eesti rahvusest neidudega ühelt poolt ohtudest teadlikumad, kuid teisalt ka riskialtimad.

Korralike keskmiste Eesti perede tütreid on senini elanud vanemate ja sõprade hoolitsuses. Seetõttu ei mõista nad, miks võiks kellelgi tekkida nende suhtes halvad kavatsused. Nad ei ole harjunud tundma end ohustatuna ning ootavad kõigilt vaid head. Erinevalt teist etnilist päritolu neidudest on eestlannad harjunud olema Eestis omad, enamuses ja otsustajad; nad ei pruugi osata ettegi kujutada olukorda, et keskkond vormib neid või määrab neid alandavatesse ja ebameeldivatesse olukordadesse.

Iseäranis võivad end tajuda otsustajate ja määrajatena eliitringkondadest pärit eestlannad. Neil on hea haridus, positiivne ellusuhtumine ning usk, et nad on võitjad. Tüdrukud, kes pole pidanud oma pead piasjadega vaevama, võivad oletada - mis sest keelest või tööloast, küll asjad laabuvad nagu nad alati on laabunud. Nii mõnigi neiu ei oska aimatagi, et võõras keskkonnas, vanematest ja kodust eemal, kaob ka staatus. Nad pole tuttavad klisheega, mis muudab toreda seikleva Eesti tüdruku üheks näljaseks ja tööloata Ida-Euroopa immigrandiks sadade omasuguste seas.

Paljude uurimuses osalenud eestlannade suhtumist võib pidada mõnevõrra elukaugeks. Neil puudub selge ettekujutus sellest, kuidas välismaailm neid tajub. Ida-Euroopa neidudel on juba ette oma rollist ühepoolne arusaam. Nad näevad välismaale tööle minekus hästimakstud seiklust ning oletavad, et välisriigi elanikud arvavad samuti. Jõuka Lääne inimese jaoks, teevad nad aga halvasti makstud põhjakihhi tööd. Postsotsialistlike riikide noored naised lähevad välisriikidesse võitja suhtumisega tegema kaotajate töid.

Kui nõudepesijatena, hotellikoristajatena välisriikides töötavad tüdrukud teevad ise väga suurt vahet endi ning prostituutide vahel, siis ei pruugi mitte iga Lääne inimene seda erinevust tajuda. Ka heatahtlik heaoluühiskonna kodanik võib oletada, et kui tüdruk teeb minimaalse tasu eest ja ilma tööloata (ehk niikuinii juba väljaspool seaduse kaitset) tööd, mida kohalikud keelduvad tegemast, on ta piisavalt meeletu, et ka oma keha müüa.

Eesti emakeelega tüdrukute sinisilmne suhtumine, et kõik läheb hästi, tuleneb eestlaste üldisemast vastuolulisest seisundist. Ühelt poolt võivad eestlased end tajuda "esimese klassi inimestena". Oma riigis on nad endale kindlustanud poliitilise ja majandusliku ülemvõimu, lisaks võivad nad end nimetada valgeks, haritud Euroopa kultuurrahvaks. See loob veendumuse, et kuulutakse võitjate ridadesse. Samas aga on Lääne elatustase sedavõrd kõrgem Eesti omast, et Läände tööle minnes, ükskõik mis ametipostile, ollakse õnnega koos, sest saadakse Eesti mõistes korralikku palka.

Selle ambivalentse olukorra tõttu võib oletada, et seiklevad eestlannad on inimkaubitsejatele märgatavalt kättesaadavam grupp kui näiteks Kurdi või mustlasneiud, kes on harjunud tajuma end "teisejärguliste inimestena". Petmine, mõnitamine ja vägivald on viimastele kõikjalt ähvardav oht, sellepärast õpivad nad aegsasti umbusaldama, seljatagust kaitsma ja vajaduse korral jooksuma. Samal põhjusel võib oletada, et tundmatusse oludesse sattudes oskavad etnilised eestlannad end vähem kaitsta kui neiud, kellel on muulastena ning vähemusena Eestis toimetulemise kogemus.

Postsotsialistliku Eesti ühinemine Euroopa Liidu ja teiste Lääne heaolustruktuuridega, toob ootuspäraselt kaasa majandusliku ebavõrdsuse kahanemise võrreldes läänenaabritega. Selle üheks tõenäoliseks tagajärjeks on Eesti neidude vähenev tung otsida tööd välisriikidest. Nii satuksid eestlased harvem võõrasse keskkonda töö- ning seksiorjusesse ja Eesti osatähtsus prostituutide päritoluriigina langeks.

Lisaks majanduslikule ühtlustumisele võib Euroopa Liit uutes liikmesriikides kasvatada inimeste teadlikkust inimõiguste alal. Seegi õpetaks Eesti neidudele, kuidas end kaitsta.

Tulevikku lisab pessimistlikumaid toone tõenäosus, et majanduslik areng kujundab Eesti senisest populaarsemaks prostituutide sihtriigiks.

Kasutatud kirjandus

Gaidys, V. (2002) *Public Perception and Awareness in Trafficking of Women in The Baltic States*, Vilnius, Lithuania

Hansson, L. (2000) *Töö-ja ametialane mobiilsus ning mitteformaalsed sotsiaalsed võrgustikud* artikkel kogumikust: *Teel tasakaalustatud ühiskonda: Naised ja mehed Eestis*, Maimik, P.; Mänd, K.; Papp, Ü. (toimetajad), Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Tallinn

Lynggard, T. NIKK magasin no.1-2002. Nordic Institute for Women's studies and Gender Research, Oslo, Norway

Miko, F., T. ; Park, G. 18.03.2002 *Trafficking in Women and Children: The U.S. and International Responce*, CRS Report for Gongress

Okolski, M. (2002) *Major findings of the IOM research on trafficking in women in the Baltic States: Patterns and extent of the Problem* artikkel raportist: *Trafficking in women in the Baltic States: the extent of the challenge and search for effective remedies*, Internrnational Organization for Migration (IOM), Regional Office for the Baltic and Nordic Countries, Helsinki, Finland

U.S. Department of State. Trafficking in Persons Report, July 2001.
<http://www.state.gov/g/inl/rls/tiprpt>

Vöormann, R. (2000) *Mehed ja naised tööturul: palgasuhted* artikkel kogumikust *Teel tasakaalustatud ühiskonda: Naised ja mehed Eestis*, Maimik, P.; Mänd, K.; Papp, Ü. (toimetajad), Eesti Vabariigi Sotsiaalminiseerium, ÜRO Arenguprogramm, Tallinn

ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastase konventsiooni täiendav protokoll inimeste ning eriti naiste ja laste smugeldamise takistamisest, vältimisest ja karistamisest.

http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_%20traff_eng.pdf

Märkused

ⁱ Intervjuude läbiviimisel osalesid lisaks autorile sotsioloogid Katri Eespere, Leen Kadakas ning Aljona Kurbatova.

ⁱⁱ ÜRO definitsiooni kohaselt tähendab inimkaubandus isiku eksploateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimröövi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks, makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel. Eksploateerimisena käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist. (http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_%20traff_eng.pdf).

ⁱⁱⁱ Kasutasime teabe jagamisel baasmaterjalina Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni poolt välja antud voldikut "Ära usalda kerget teenistust välismaal".

^{iv} Valimisse kuulusid järgnevate keskkoolide abiturientid: Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasium (PSHG), Tallinna Kuristiku Gümnaasium (TKG), Tartu Raatuse Gümnaasium (TRG), Tallinna Reaalkool (TRK), Saaremaa Ühisgümnaasium (SÜG), Tallinna Üldgümnaasium (TÜG), Tallinna Mustamäe Humanitaargümnaasium (TMHG), Narva Kreenholmi Kool (NKK).

^v Respondentidel on raportis pseudonüümid.

^{vi} Siin ja edaspidi intervjuulõikudes sulgudes autori märkused.